

ŠPANSKO EKONOMSKO ČUDO OD 1959. DO 1973. GODINE

Rajko Petrović¹

doi:10.5937/Oditor2001063P

Pregledni rad

UDK:

330.341.424(460)"1959/1973"

Rezime

U ovom radu ćemo analizirati efekte jednog od najznačajnijih ekonomskih poduhvata na tlu Evrope nakon Drugog svetskog rata. Reč je o nizu mera za oporavak posrnule španske privrede koje se u ekonomskoj teoriji zbirno nazivaju „špansko ekonomsko čudo“. Španija je nakon Španskog građanskog rata, a potom i Drugog svetskog rata bila nerazvijena i osiromašena zemlja, te u političkom i ekonomskom smislu zatvorena za inostranstvo. Širok niz reformi inicirao je španski diktator Fransisko Franko, dok su ih u praksi sprovodile tzv. tehnokrate. Rezultati na privrednom planu su bili vrlo povoljni, ali su zaustavljeni izbijanjem naftne krize 70-ih. Zaključak je da su reforme rezultirale snažnom industrijalizacijom zemlje, otvaranjem ka evropskom i svetskom tržištu, razvojem turističkih potencijala Španije, te stvaranjem snažnog srednjeg sloja stanovništva. U radu ćemo se koristiti metodom studije slučaja, komparativnom metodom i statističkom analizom.

Ključne reči: Španija, ekonomsko čudo, industrijalizacija, turizam, naftna kriza

JEL: O14

Uvod

Nakon što je okončan četvorogodišnji građanski rat, Španija se 1939. godine našla u teškoj ekonomskoj i demografskoj situaciji. Ekonomske posledice rata su bile očigledne - značajno je opala privredna produktivnost, Španija je u trgovinskom smislu bila izolovana, zavladao je glad među posleratnim generacijama, socijalna situacija uopšte je bila izuzeto teška s obzirom da dobar deo španske radne snage privreda nije ni koristila. Visina prihoda iz 1936. godine tek je dostignuta tokom 50-ih godina. Tako je prosečan dohodak Španaca tokom 40-ih godina iznosio svega 35% britanskog. Uopšteno posmatrano, Španija dugo vremena nakon građanskog rata nije uspela da se

---

¹ Rajko Petrović, M.A., istraživač-pripravnik, Institut za evropske studije, Beograd, Telefon: +381 60 31 71 992, E-mail: rajko.petrovic@ies.rs

vratiti na nivo razvoja iz 20-ih ili 30-ih godina kada je ova zemlja hvatala priključak za najrazvijenijim ekonomijama (Galiana Richart, 2017).

U ekonomskom smislu, Španija je i nakon Drugog svetskog rata bila tipična autarkija. Dakle, frankistička Španija je u svojim počecima bila zasnovana na ideji ekonomske samodovoljnosti, odnosno doslednom sprovođenju protekcionističkih mera prema ostalim ekonomijama (Biescas Ferrer, 1989). Politička pozicija Španije na evropskom i svetskom nivou dodatno je kočila špansku ekonomiju. Tako je Španiji uskraćeno pravo da bude članica Ujedinjenih nacija, Francuska je 1946. godine zatvorila svoje granice sa Španijom, uz koju su i Sjedinjene Američke Države i Engleska bile žestoko protiv frankističkog režima. Rezultat toga je bila španska ekonomija koja je bila potpuno izolovana od međunarodnog tržišta. Španska poljoprivreda i industrija jedva da su uspešno zadovoljavale minimalne uslove za funkcionisanje domaće privrede. Inflacija je bila visoka, a pokušaj njenog suzbijanja politikom „jeftinog novca“ imao je krajnje negativne posledice, poput uništavanja konkurentnosti španskih proizvoda (Galiana Richart, 2017).

Privreda zasnovana na snažnoj državnoj intervenciji u javnim poslovima, intervenciji u visinama cena i ekspanzivnoj monetarnoj politici morala je završiti u krizi, što se i desilo 1957. godine. Kriza se očitavala kroz tri sistemska problema: ozbiljno visoku inflaciju, nedostatak rezervi i ozbiljno narušen platni bilans. Rezerve Španske banke (Banco de España) su još 1955. godine bile drastično redukovane, a Španiji je pretilo proglašenje bankrota. Španska vlada je pokrenula širok program industrijalizacije sa ciljem da zaustavi dalji tok krize, ali su joj sve više nedostajala sredstva za finansiranje tog programa (Galiana Richart, 2017).

Tehnokrate kao nosioci „čuda“

Snažna ekonomska kriza iz 1957. godine naterala je, pre svega, tadašnjeg neprikosnovenog vladara Španije Fransiska Franka (Francisco Franco) da raskine se starom politikom autarkije, te da na najodgovornije državne položaje vezane za ekonomiju i privredu dovede stručnjake. Ti stručnjaci progresivnih ideja su poznati pod imenom tehnostrate (tecnocracia). Njih su predvodili ministar finansija Navaro Rubio (Navarro Rubio), ministar trgovine Uljastres Kalvo (Ullastres Calvo), te novi komesar za izradu planova razvoja Lopes Rodo (López Rodó). Tehnostrate su imale snažnu podršku i Luisa Karera Blanka (Luis Carrero Blanco), jednog od najbližih Frankovih saradnika. Pred njih je stavljen zadatak da liberalizuju špansku privredu, postepeno je otvore ka svetu, te da obezbede normalno funkcionisanje španske privrede i države u celini. To je, pre svega, trebalo postići tehnološkim inovacijama (Cañellas Mas, 2006).

Tehnokrate su dolazile iz redova visoke civilne i vojne administracije, te sa univerziteta, iz banaka i korporacija. Prosečnog tehnokratu su odlikovali štedljivost, individualizam, preduzetništvo, ali i entuzijazam i posvećenost javnom redu. Opisivani su kao ljudi koji su na usluzi državi, zaokupljeni praktičnim problemima (López Torrijos, 2016).

Posebno je zanimljiva veza između rimokatoličke organizacije Opus Dei i ekonomske modernizacije Španije. Mnoge španske tehnokrate su bili pripadnici Opus Deia i u svojim modernizacijskim poduhvatima u španskoj privredi su se služili ekonomskom etikom i uopšteno pogledima na svet ove organizacije. Premda Rimokatolička crkva kroz svoju istoriju nije negovala liberalne ekonomske ideje, Opus Dei je njihovu primenu u tadašnjoj Španiji smatrao neophodnom kako bi se omogućio opstanak frankističkog režima koji je za njih bio prihvatljiv. To je značilo sprovođenje ekonomske modernizacije, birokratske racionalizacije i međunarodne ekonomske integracije Španije. Tako su pripadnici ove organizacije bili Lopes Rodo, Navaro Rubio i mnoge druge istaknute tehnokrate (Casanova, 1983).

Plan za stabilizaciju: industrijalizacija Španije

Godine 1959. Španija usvaja čuveni Plan za stabilizaciju (Plan de Estabilización) koji je označio kraj perioda autarkije i početak razvoja španskog kapitalizma. Španija se otvara ka međunarodnom tržištu i, što je vrlo važno, postaje član najvažnijih međunarodnih ekonomskih institucija kao što su MMF, Svetska banka, OECE i GATT (Biescas, 1989).

Plan za stabilizaciju je bio najznačajniji ekonomski poduhvat u doba frankizma i jedan od tri najznačajnija u istoriji Španije tokom XX veka. Sa njim se po opsegu i značaju jedino mogu porediti Dogovori iz Monkole (1977) i ulazak u Evropsku zajednicu (1986). Uz podršku MMF-a i OECE-a Španija kao cilj plana postavlja normalizaciju španske ekonomije kroz liberalizaciju sopstvenog tržišta i pronalaženje ravnoteže između uvoza i izvoza. Plan je, suštinski, zahtevao strukturne reforme. Saniranje javnog budžeta, zamrzavanje plata i stroga monetarna politika bili su neki od prvih reformskih koraka. Takođe, stvoren je novi sistem razmene, dolazi do povećanja uvoza strane robe, do porasta stranih investicija, kao i do konvertibilnosti španske valute pesete 1961. godine (još 1958. godine Španska banka je postala članica Svetske banke). U skladu sa bretonvudskim normama, na kojima je počivao međunarodni monetarni sistem, formiran je paritet španske valute u odnosu vrednosti 1 američkog dolara od 60 španskih peseti (Pérez y Blasco, 2007).

Kada je reč o liberalizaciji stranih kapitalnih investicija u španskim kompanijama, Plan za stabilizaciju je imao za cilj povećanje kapitala istih u

Španiji. Ubrzo je učešće stranih investicija u španskom korporativnom kapitalu dostiglo 50%. Suštinski, strana ulaganja su se delila u dve kategorije – ulaganja u kompanije koje su se smatrale prioriternim za modernizaciju i ulaganja u one u kojima se izgrađivala infrastruktura (Pérez y Blasco, 2007).

Važnu ulogu u ekonomskim reformama Španije imao je Nacionalni institut za industriju (Instituto Nacional de Industria – INI). Industrijalizacija zemlje, koja je u tom pogledu prilično kaskala za razvijenom Evropom, bila je jedan od najznačajnijih segmenata „španskog ekonomskog čuda“. U oblasti industrije dolazi do promene orijentacije od autarkije i politike intervencionizma ka liberalizaciji, investicijama i većoj ulozi privatnog sektora. Period od 1959. do 1962. godine možemo označiti kao tranzicioni i tokom njega je INI bio daleko aktivniji i preduzimljiviji, s obzirom da su sve inicijative poticale od njega, te je snažno intervenisao u industrijsku proizvodnju. Kasnije, država sve više insistira na razvoju privatnih preduzeća u ovoj oblasti, a INI se sve više povlači iz tutorstva nad njima (Martín-Aceña, 2013).

Tokom 60-ih godina španska ekonomija ulazi u potpuno novu razvojnu etapu. Zahvaljujući ekonomskoj i socijalnoj modernizaciji dolazi do porasta industrijalizacije i urbanizacije. One su bile zasnovane na prihvatanju određenih tržišnih principa ekonomija zapadnih demokratija, uz očuvanje političkog i socijalnog sistema koji je Španija baštinila od završetku Španskog građanskog rata. Za razliku od 50-ih, španska industrija 60-ih godina je razvijenija i modernija, podeljena u različite podsektore u kojima je dominirala fabrička proizvodnja – hemijska industrija, metalurgija i roba za grupnu upotrebu. Ovi podsektori zajedno formiraju jezgro za širenje nove tehnologije koja je energetske intenzivna, za smanjenje potrebe za radom, intenziviranje stepena korišćenja kapitala, povećanje produktivnosti rada i podstiču procese produktivne specijalizacije (Bautista, 2009).

Čini se da je vladina strategija ubrzavanja industrijalizacije bila dobro odmeren spoj između starih i novih ideja. Iako je industrijski protekcionizam bio i dalje prisutan na domaćem tržištu, Španija je sve više osećala pozitivne efekte postepenog otvaranja njenog tržišta ka inostranstvu, čime dolazi do upliva stranog kapitala i tehnologije u špansku industriju. Industrijalizacija zemlje se odvijala na nekoliko polja, koja je država uz pomoć privatnog kapitala paralelno razvijala: podsticanje kredita javnih banaka, regionalna politika zasnovana na rastu industrije, zatim kroz podsticanje razvoja „velikog biznisa“, te kroz podršku izvoznj industriji. Posebno su bila značajna tri razvojna plana industrije: prvi od 1964. do 1967, drugi od 1968. do 1971. i treći od 1971. do 1975. godine. Ti planovi su predviđali specifične programe za podsticanje investicija u industrijskom sektoru, poput subvencija za fabrike orijentisane ka

izvozu industrijskih proizvoda ili subvencija kojima su se podsticala spajanja velikih preduzeća. Najveći supeh je postignut u automobilskoj industriji i proizvodnji kućnih aparata. Industrijska proizvodnja je već 60-ih godina dostigla petostruko veći učinak nego li deceniju pre toga. Stopa rasta u sekundarnom sektoru koju je Španija tih godina beležila bila je neverovatna (2. mesto na svetu, samo je Japan bio ispred). Dobar deo industrijske proizvodnje je bio zasnovan na upotrebi radne snage, a ne razvijene tehnologije, što je eliminisalo zavisnost Španije za istom od drugih zemalja (De la Torre and García-Zúñiga, 2014).

Španska automobilska industrija predstavljala je simbol španskog ekonomskog čuda. Sve do 60-ih godina niko nije mogao ni da zamisli da će automobilska industrija biti jedan od najvažnijih razvojnih impulsa španske ekonomije i deo strukturne promene njene privrede. Između 1958. i 1972. godine španska automobilska industrija je beležila neverovatni rast od 21,7% godišnje. Njen doprinos ukupnom industrijskom rastu Španije iznosio je 13,3%, dok je npr. njeno učešće u dodatoj vrednosti 1972. godine iznosilo 10,6% (samo je hemijski sektor beležio veće rezultate). Vremenom je dolazilo do velikog upliva stranog kapitala u špansku automobilsku industriju, pa je tako 1974. godine skoro 50% društvenog kapitala automobilskih kompanija bilo u rukama stranaca (García Ruiz, 2001).

Španska automobilska industrija je tokom perioda „čuda“ prošla kroz dve razvojne faze. Prva faza je bila faza formiranja (1950-1967), a druga faza je bila faza standardizacije tržišta (1967-1973). Tokom formativne faze automobilska industrija je bila osmišljena kao zamena za uvoz stranih automobila i bila je pomognuta snažnom intervencijom države. Tako je država 1946. godine osnovala Nacionalnu kompaniju za autokamione (Empresa Nacional de Autocamiones - ENASA), a 1950. godine Špansko društvo turističkih automobila (Sociedad Española de Automoviles de Turismo - SEAT). Od 1967. godine španska automobilska industrija ulazi u fazu stabilizacije, koja je bila praćena devalvacijom nacionalne monete. Rast automobilske proizvodnje u tom periodu bio je logična posledica rasta potražnje za španskim automobilima. O razmerama uspeha španske automobilske industrije tokom perioda „čuda“ možda najbolje govori rast ukupnog broja automobila u Španiji. Tako je 1959. godine u Španiji bilo 240.460 turističkih automobila i 142.750 industrijskih vozila, da bi 1973. godine bilo 3.803.659 turističkih automobila i 923.897 industrijskih vozila (García Ruiz, 2001).

Teritorijalni uticaj „čuda“

Tokom sprovođenja niza ekonomskih reformi frankistička vlast je bila orijentisana ka ravnomernom učešću svih geografskih područja u ekonomskom i socijalnom blagostanju Španije. Problem je predstavljala činjenica da je Španija bila strogo centralizovana država, te da nije bilo mnogo institucionalnog prostora za saradnju između lokalnih nivoa vlasti ili za pokretanje regionalnih inicijativa. Na to je među prvima ukazao komesar zadužen za regionalni razvoj Laureano Lopes Rodo (Laureano López Rodó), napominjući da je nužno da se u Španiji usvoje i sprovedu neke od mera decentralizacije. Shodno tome, 1969. godine se usvaja Drugi plan ekonomskog i socijalnog razvoja (1969-1971) kojim vlada odlučuje da sprovede decentralizaciju u korist lokalnih preduzeća koja su u stanju da izvrše mnoge zadatke za čiju realizaciju država nije zainteresovana. Program za javna ulaganja predvideo je mogućnost adekvatne teritorijalne redistribucije tehničkih sredstava za lokalna preduzeća, kako bi ona mogla prikladno obavljati svoje poslove. Pomenuti plan je ohrabrivao učešće lokalnih preduzeća u programskim aktivnostima, poput saradnje sa univerzitetima, centrima za tehničku obuku, istraživačkim centrima, privrednim komorama i drugim subjektima koji bi mogli doprineti razvoju. U cilju regionalnog razvoja, vlada pokreće stvaranje asocijacija lokalnih preduzeća, zatim mrežu saradnje opština iz različitih provincija, ali i podstiče njihovu saradnju sa državnom administracijom (Garrido López, 2002).

Španska vlada je pokušala da stvaranjem tzv. polova razvoja i promocije pomogne razvoj najugroženijih delova Španije. Insistiralo se na tome da se u nedovoljno razvijenim područjima stvore jaki industrijski centri, ali je preduslov bio da ti gradovi imaju zadovoljavajuću infrastrukturu i saobraćajnu povezanost sa ostatkom zemlje. Tako je država uložila značajna sredstva u nekoliko razvojnih gradova (polova) - Burgos, Kordobu, Granadu, Uelvu, La Korunju, Logronjo, Ovijedo, Sevilju, Valjadolid, Vigo, Viljagarsiju de Arosu i Saragosu. Ipak, treba istaći da ova strategija nije dala u potpunosti zadovoljavajuće rezultate. Van nje ostala su brojna ruralna područja Španije poput Ekstremadure, Kastilje - La Manče, Mursije i Kanarskih ostva. Najveću pogodnost ekonomskog razvoja osetili su Baskija, Katalonija, Valensijanska oblast i Madrid. Takođe, razvoj je bio osetan i u atlantskom delu Galicije i u zapadnom delu Andaluzije. Uopšteno posmatrano, pomorska periferija Španije je osnažena, dok je unutrašnjost poluostrva bilo prilično oslabljeno. Pored Madrida kao glavnog grada zemlje, u unutrašnjosti Španije uspeli su da se razviju jedino neki industrijski centri poput Burgosa i Valjadolida. To će se u decenijama koje su usledile pokazati kao jedan od najozbiljnijih problema sa kojim se španska država mora suočiti (Alonso Santos, 2000).

Industrijski razvoj pojedinih delova Španije značajno je uticao na unutrašnje migratorne tokove. Tako već 60-ih godina počinju seobe stanovništva ka ekonomski razvijenijim regionima, odnosno ka većim industrijskim centrima. To je bio logičan sled događaja, s obzirom da su regionalne ekonomije „usisavale“ radnu snagu iz ruralnih delova Španije. Tako se stanovništvo najviše selilo u četiri provincije koje su imale najveći dohodak po glavi stanovnika – Madrid, Baskiju, Kataloniju i Balearska ostrva. Primera radi, u Kataloniji i Baskiji je skoro 50% stanovništva bilo uposleno u industrijskom sektoru, dok je nacionalni prosek iznosio 27%. Na drugoj strani, regioni poput Andaluzije, Mursije, Kanarskih ostrva ili Galicije su imali duplo manji dohodak po glavi stanovnika od četiri najrazvijenija regiona, dok su Ekstremadura i Kastilja - La Manča imale čak troduplo manji dohodak po glavi stanovnika od njih. Shodno tome, unutrašnja migracija u Španiji se odvijala u pravcu od nerazvijenih regiona ka onima koji su bili industrijski giganti, te koji su mogli radnicima pružiti više poslova i bolje uslove života (Burbano Trimiño, 2013).

Razvoj turizma

Tokom 40-ih i 50-ih godina turizam u Španiji je proživljavao krizne momente zajedno sa ostalim privrednim granama. Ipak, on je davao značajan doprinos kako izbegavanju bankrotstva države tokom 40-ih tako i finansiranju neuravnoteženog ekonomskog razvoja 50-ih. Oduvek je bilo jasno da Španija ima neverovatan turistički potencijal, ali je on dugo vremena bio neiskorišćen. Tako je još 1909. godine grof od Bailena (El Conde de Bailén) pisao da Španija, ukoliko želi da se priključi klubu velikih evropskih nacija, mora da iskoristi sve svoje potencijale, a među njima je istakao i turizam (Vallejo Pousada, 2011). Ipak, dugo vremena je turizam kao privredna grana bio potpuno zanemaren u Španiji. Tako je 1950. godine svega 1,8% turista (posmatrajući svetsko turističko tržište) posetilo Španiju, te je na nju otpalo svega 0,8% od ukupnog svetskog prihoda od turizma. Planom za stabilizaciju turizam dobija izuzetno važno mesto. Španskom turizmu je, najpre valja istaći, izuzetno pomoglo otvaranje španske privrede prema svetu. Tako već 1960. godine 6,2% svetskih turista posetilo Španiju, a Španija je ostvarila 4,3% svetskog turističkog prihoda. To je bio samo početak španskog „turističkog buma“. Godine 1973. 15,9% svetskih turista posetilo je Španiju, a 10,6% svetskih turističkih prihoda je otpalo na nju. Početkom 70-ih godina Španija je definitivno jedan od turističkih lidera u svetu. Dok je 1960. godine Španiju posetilo 4,3 miliona stranih turista, 1970. ih je bilo 21,2 miliona, a 1975. 27,3 miliona. Treba istaći da su frankističke ekonomske mere praktično pretvorile Španiju u trajnu turističku silu, s obzirom da 2000. godine broj stranih turista u Španiji dostiže neverovatnih 74,4 miliona (Vallejo Pousada, 2011)!

Postoji nekoliko razloga zbog kojih je španski turizam imao tako zapažene rezultate. Njegovom razvoju su, najpre, pogodovale političke i ekonomske mere vlasti za privredni oporavak i ekonomski razvoj zemlje. Zatim, Španija poseduje izuzetno povoljnu mediteransku klimu, veliki deo zemlje je dobrim delom godine osunčan, plaže su veoma atraktivne, a ljudi otvoreni i srdačni prema posetiocima. Takođe treba dodati i to da je nivo ponude i usluga španskog turizma bio kvalitetan, a cene pristupačne za većinu Evropljana. Španija je uspela da izgradi i neophodnu infrastrukturu (hotele, dobar transportni sistem itd.), što je bilo važno s obzirom da je broj turista iz godine u godinu rastao. O značaju turizma govori i podatak da ni u jednoj drugoj državi turizam nema tako visok procenat učešća u BDP-u kao što je slučaj sa Španijom. Tokom poslednje četvrtine XX veka nijedna velika svetska ekonomija nije bila u tolikoj meri zavisna od turizma. Turizam u Španiji se do te mere razvio da je npr. 1987. godine on činio 11,5% BDP-a, što je bilo za 5% više od drugih turističkih sila na svetskom nivou – Francuske, Australije, Italije i Švajcarske (Vallejo Pousada, 2011).

Naftna kriza i kraj „čuda“

Naftna kriza iz 1973. godine, kada je došlo do naglog skoka cene nafte na svetskom tržištu, snažno je uticala na špansku ekonomiju u razvoju. Treba istaći da je frankistička Španija razvila dobre odnose sa arapskim zemljama, koje su, kao što je poznato, bile značajni izvoznici nafte tog doba. Španska privreda je na početku 70-ih godina bila izuzetno zavisna od nafte. Oko 60% korišćene primarne energije činila je nafta, 18% ugalj, 17% hidraulična energija, 5% nuklearna energija i 2% prirodni gas. Rast potrošnje nafte bio je svedok rasta španske privrede. Tokom 50-ih godina Španija je imala svega 9,3% udela nafte u korišćenoj energiji, da bi 60-ih taj udeo dostigao 29,7%, a 80-ih je dostigao neverovatnih 77,1% (Lorca Alcalá, 2015). Španija nije uspela da pronađe model po kome bi bila energetska nezavisna. Pored eksploatacije prirodnog gasa u blizini Vitorije od 1963. (2 miliona m³ godišnje) i nafte u Ajoluengu od 1966. godine ona nije imala značajnije domaće izvore energije, tako da je bila prinuđena na uvoz energenata. Španska privreda nije bila spremna na nagle potrebe na svetskom tržištu nafte. Tako se između 1973. i 1974. cena nafte upetostručila – sa 2,10 \$/bbl na 10,84 \$/bbl (Lorca Alcalá, 2015).

Sasvim sigurno možemo reći da je naftna kriza 70-ih godina proizvela recesiju španske ekonomije, kao što je bio slučaj i sa ostalim razvijenim industrijskim zemljama. Već 80-ih godina njeni efekti na makroekonomske varijable su gotovo potpuno iščezli. Međutim, deceniju pre toga one su bile itekako pod uticajem naftnog šoka (Gómez-Loscos et al., 2010). Uz određene strukturne nedostatke koje je španska ekonomija počela da ispoljava 70-ih godina, naftna

kriza ju je dodatno uzdrmala. Tako je početkom 70-ih godina Španija imala sve veću inflaciju, a cene su između 1970. i 1973. rasle 9% godišnje. Dve trećine španske potrošnje energije zavisilo je od uvoza nafte iz drugih zemalja. Zbog skoka cene nafte, faktura koju je Španija plaćala za njen uvoz se povećala na 2.500 miliona \$, što je značilo povećanje trgovinskog deficita od 50%. Kratkoročni efekti takvog stanja bili su opšte osiromašenje izazvano neto prenosom sredstava u inostranstvo, pojava ozbiljnih fiskalnih neravnoteža i rast inflatornog pritiska. Dugoročno, promena relativnih cena energenata promenila je proizvodne uslove i praktično učinila nepopravljivim prilagođavanje strukturne prirode. Sve se to odvijalo u neizvesnom međunarodnom kontekstu (Sudrià, 2012).

Španske vlasti su bile prinuđene da donesu važne odluke sa dalekosežnim posledicama. Prva od njih se odnosila na unutrašnje prodajne cene naftnih derivata. Rast cena sirove nafte udvostručio je prodajne cene naftnih derivata, što je vodilo ka negativnim posledicama na ekonomsku aktivnost. Ne bi bio samo ugrožen transport (na koji je španska privreda bila snažno oslonjena), već i proizvodnja električne energije, s obzirom da se u Španiji većina iste proizvodila u termoelektranama na gorivo. Država je zato apsorbovala deo povećanja cene sirove nafte tako što je smanjila poreze koji su se naplaćivali na konto potrošnje derivata. Prihodi države od prodaje naftnih derivata smanjeni su za 35%, ali su zato cene goriva i benzina porasle za „samo“ 20% u njihovom realnom iznosu. Monetarna politika je namerno održavana labavom kako bi se izbegle finansijske poteškoće za kompanije. Vlada je time htela da održi domaću potražnju, ali je španska ekonomija bila povezana i sa drugim evropskim ekonomijama. Većina tih ekonomija je doživela ekonomske kontrakcije, što je snažno uticalo na Španiju. Tako je njen prihod od turizma pao za više od 30%, a izvoz je doživeo pad za 8%. Premda je španski BDP u kriznim godinama (1973-1976) porastao za 16%, inflacija je 1976. godine bila blizu 20%, državni deficit je povećan, dok je deficit spoljnog bilansa tekućeg računa bio veći od 4.000 miliona \$. Nezaposlenost je rasla, samo u 1976. godini ona je pogodila preko pola miliona ljudi, što je bio trostruki rast u odnosu na 1973. godinu. Ona je bila jedan od ključnih problema koje je kriza iza sebe ostavila. Bez posla je bilo 3 miliona ljudi, odnosno čak 22% radno sposobnog stanovništva (Sudrià, 2012). Bilo je jasno da je „španskom ekonomskom čudu“ došao kraj.

Zaključak

Nakon završetka Drugog svetskog rata Španija je bila ekonomski nerazvijena i tehnološki zaostala zemlja. Reforme pokrenute početkom XX veka bile su anulirane stravičnim razaranjima tokom Španskog građanskog rata 30-ih. Španija je nakon 1945. godine bila politički i ekonomski izolovana zemlja, s obzirom da je u njoj uspeo da opstane frankizam, kao jedna od formi desnih autoritarnih režima. Tokom 50-ih godina Španija je bila pogođena snažnom ekonomskom krizom na koju autarkična španska privreda, zasnovana na politekonomsom intervencionizmu, nije imala odgovor.

Krajem 50-ih godina španske vlasti odlučuju se na hrabre ekonomske i političke korake. Zemlja se otvara i izlazi na međunarodno tržište, te se pokreće plan sveopšteg ekonomskog razvoja. Insistiralo se na ulaganju u industrijalizaciju zemlje, izgradnji infrastrukture, izgradnji stabilnog socijalnog sistema, gradnji stambenih objekata, ali i razvoju turizma koji je Španiji doneo veliku korist. Španija postaje posebno prepoznatljiva po svojoj automobilskoj industriji, koja je vrlo brzo postala jedna od vodećih u Evropi. U pogledu turizma, Španija se brzo nametnula kao jedna od najpopularnijih turističkih destinacija. Dolazi do opšteg privrednog rasta i ekonomskog razvoja, povećanja sveukupnog životnog standarda građana, rasta stope zaposlenosti i urbanizacije zemlje. Neki predeli Španije, poput Katalonije, Baskije i Madrida osetili su najveće benefite španskog ekonomskog čuda, dok su se ruralna područja Španije sve više praznila zbog odliva radne snage.

Naftna kriza iz 1973. godine snažno se odrazila i na špansku privredu, koja je bila zavisna od uvoza energenata iz inostranstva, posebno nafte. Ona je, uz neke druge strukturne nedostatke reformisane španske privrede, uticala na zaustavljanje privrednog rasta i rasta standarda života građana. Španija se u drugoj polovini 70-ih godina suočila i sa političkom krizom, s obzirom da je morala izvršiti političku tranziciju iz diktature u demokratiju. Već 80-ih godina politička i ekonomska kriza u zemlji se postepeno stabilizuju, a zahvaljujući španskom ekonomskom čudu, Španija je napravila strateški važan ekonomski zaokret koji joj je omogućio da danas bude jedan od evropskih i svetskih lidera u različitim oblastima – od autoindustrije, preko turizma do zdravstvenog i socijalnog sistema.

Literatura

1. Alonso Santos J.L. 2000. Las políticas de industrialización y su impacto en el desarrollo de las regiones en España. *Invest. Geog* no. 42 México, págs. 109-133.
2. Bautista O.D. 2009. La política de industrialización en España. Antecedentes, evolución histórica y perspectiva europea. *Contribuciones desde Coatepec*, Núm. 17, págs. 121-139.
3. Biescas Ferrer J.A. 1989. La economía española durante el periodo franquista. *Gerónimo de Uztariz* (3): págs. 65-76.
4. Burbano Trimiño F.A. 2013. Las migraciones internas durante el franquismo y sus efectos sociales: el caso de Barcelona. *Trabajo Académicamente Dirigido*. Universidad Complutense de Madrid. Facultad de Geografía e Historia
5. Cañellas Mas A. 2006. La tecnocracia franquista: El sentido ideológico del desarrollo económico. *Studia historica. Historia contemporánea* (24/2006). págs. 257-288.
6. De la Torre J. and García-Zúñiga M. 2014. Was it a Spanish miracle? Development plans and regional industrialization, 1950-1975. *Industrial Policy in Europe after 1945: Wealth, Power and Economic Development in the Cold War*. Palgrave Macmillan. pp. 162-183.
7. Casanova, J.V. 1983. The Opus Dei ethic, the technocrats and the modernization of Spain. *Social Science Informacion* (22,1): pp. 27-50.
8. Galiana Richart P.M. 2017. El plan nacional de estabilización económica y el modelo de desarrollo español. *Universitat Internacional de Catalunya. Departament d'Economia i Organització d'Empreses*: 268 p.
9. García Ruiz J.L. 2001. La evolución de la industria automovilística española, 1946-1999: una perspectiva comparada. *Revista de Historia Industrial*. No. 19-20. págs. 133-163.
10. Garrido López C. 2002. El regionalismo "funcional" del régimen de Franco. *Revista de Estudios Políticos (Nueva Época)*. Núm. 115. págs. 111-127.
11. Gómez-Loscos, A.; Montañes, A. and Gadea, M. D. 2010. The impact of oil shocks on the Spanish economy, 50th Congress of the European Regional Science Association: "Sustainable Regional Growth and Development in the Creative Knowledge Economy", 19-23 August 2010, Jönköping, Sweden, European Regional Science Association (ERSA), Louvain-la-Neuve, pp. 1-36.
12. López Torrijos R. 2016. La tecnocracia franquista: un derivado específico de la tradición neorreaccionaria española y europea. *Religión y control político-social: normas, instituciones y dinámicas sociales*.

- Asociación Veritas para el Estudio de la Historia, el Derecho y las Instituciones. págs. 101-116.
13. Lorca Alcalá J.M. 2015. El impacto económico de la crisis del petróleo en los últimos años del franquismo (1973-1975), Tesis doctoral, Universidad Nacional de Educación a Distancia, Facultad de Geografía e Historia, Departamento de Historia Contemporánea, Madrid
  14. Martín-Aceña P. 2013. La política industrial española entre 1941 y 1991: Cincuenta años de historia del Instituto Nacional de Industria, Ensayos sobre economía y política económica: Homenaje a Julio Segura, págs. 21-42.
  15. Pérez M.A. y Blasco E.F. 2007. La modernización de la economía española en el siglo XX.: De la autarquía a la adopción del euro. Economía Aplicada - Grup d'Investigació N° 19 Economia, treball i territori, págs. 1-23.
  16. Sudrià C. 2012. El ajuste económico de la transición. El País. Dostupno na: https://elpais.com/economia/2012/02/10/actualidad/1328871012_734915.html (Pristupljeno 24.06.2019.)
  17. Vallejo Pousada R. 2011. Turismo y desarrollo económico en España durante el franquismo, 1939-1975. X Congreso internacional de la AEHE, Sept. 2011, Universidad Pablo de Olavide, Carmona (Sevilla), págs. 1-28.

SPANISH ECONOMIC MIRACLE BETWEEN 1959 TO 1973

Rajko Petrović²

Abstract

In this paper we will analyze the effects of one of the most important economic projects on the soil of Europe after the Second World War. It's about a series of measures for the recovery of the Spanish economy, which in economic theory is collectively referred to as the "Spanish Economic Miracle". Spain, after the Spanish Civil War, and then the Second World War, was an underdeveloped and impoverished country, and was closed to foreign countries in political and economic terms. A wide range of reforms was initiated by the Spanish dictator Francisco Franco, while in practice they were implemented by the so-called technocrats. The results on the business plan were very favorable, but they were

---

² Research-Trainee, MA Rajko Petrović, Institute of European Studies, Nikola Pasic Square 11, Belgrade, Republic of Serbia, Phone: +381 60 3171 992, E-mail: rajko.petrovic@ies.rs

stopped by the outbreak of the oil crisis in the 1970s. The conclusion is that the reforms resulted in a strong industrialization of the country, opening up to the European and world market, developing Spain's tourism potential, and creating a strong middle class population. In this paper we will use the case study method, comparative method and statistical analysis.

Key words: *Spain, economic miracle, industrialization, tourism, oil crisis*

Datum prijema (Date received): 01.01.2020.

Datum prihvatanja (Date accepted): 21.03.2020.